

Becky Francis & Christine Skelton (Eds.), *Investigating Gender. Contemporary perspectives in education*. Buckingham: Open University Press, 2001. ISBN 0 335 20787 1, 222 blz., 16,99 Euro.

In tegenstelling tot Nederland is er in Engeland al jaren een levendig debat gaande over het zogenaamde 'boys' problem'. De aanvankelijke hoop dat de achterblijvende onderwijsprestaties van jongens op eindexamens (16+) ten opzichte van meisjes beperkt zou blijven tot het begin van de jaren '90, is gaandeweg omgeslagen in grote verontrusting. Elk jaar weer blijkt dat meisjes niet alleen beter presteren in de taalvakken, ook in de exacte vakken verbeteren zij hun onderwijsprestaties sneller dan jongens. Volgens de Onderwijsinspectie is deze 'gender gap' een van de urgentste problemen van het onderwijs op dit moment. Door de Labourregering is inmiddels een plan van nationale aanpak ingevoerd om de achterblijvende onderwijsprestaties van jongens aan te pakken, evenals de anti-schoolhouding van jongens.

De maatschappelijke verontrusting over de 'failing boys' heeft het onderzoek op het terrein van 'gender en onderwijs' een nieuwe impuls gegeven. Werden genderstudies in de jaren '80 gedomineerd door onderzoek naar meisjes, nu ligt het accent op jongens en mannelijkheid. De bundel *Investigating Gender. Contemporary perspectives in education*, samengesteld door Becky Francis en Christine Skelton, is de uitdrukking van deze ontwikkeling. Het 'boys' problem' komt weliswaar in meerdere bijdragen terug, maar de bedoeling van de auteurs was vooral om in deze bundel de nieuwste theoretische inzichten en recentste voorbeelden van empirisch onderzoek samen te brengen.

Er zijn drie delen. Deel 1 omvat onder andere een nogal onoverzichtelijke schets van de theorie ontwikkeling in de afgelopen twee decennia. Werd het onderzoek naar 'gender en onderwijs' aanvankelijk (jaren '70) vooral gestuurd door (seksespecifieke) socialisatie- en sociale reproductietheorie, begin '80 ontstond meer ruimte voor de bijdrage die actoren zelf leveren aan de constructie van hun (gender)identiteit. Het werk van cultuurtheoretici als Willis en McRobbie is daarop van grote invloed geweest. In de loop van de jaren '90 is deze lijn als het ware doorgezet en inmiddels is de totstandkoming van genderidentiteiten een belangrijk onderzoeks-

terrein. In deze periode vormt het poststructuralisme het centrale theoretische kader.

Deel 2 gaat in op de implicaties van de dominantie van poststructuralistische noties in het hedendaagse, Angelsaksische onderzoek naar 'gender en onderwijs'. Het poststructuralisme, met name het Foucaultiaanse, impliceert dat er met een andere lens naar sekseverschillen wordt gekeken. In het debat over sekseverschillen in onderwijsprestaties gaat de aandacht bijvoorbeeld niet zozeer uit naar die verschillen of naar de oorzaken ervan, maar veeleer naar de constructie van sekseverschillen als probleem. Dit type onderzoek maakt vooral zichtbaar dat er in bepaalde sociale, politieke en intellectuele kringen meer zorg bestaat over een dergelijke kwestie dan in andere. Met name het werk van Valerie Walkerdine is exemplarisch voor deze benadering.

Tegelijkertijd laat deel 2 ook het spanningsveld zien in onderzoek naar (de constructie van) genderidentiteiten vanuit een poststructuralistisch perspectief. Zo blijkt de centrale plaats van tekst in deze theorie zowel vruchtbaar als blokkerend te werken. Enerzijds is er veel onderzoek gestimuleerd naar de productie, het gebruik en de interpretatie van schriftelijke en mondelinge curriculumteksten. Dergelijke discoursanalyses blijken een effectieve methode te zijn om allerlei vooronderstellingen over gender in taal en communicatie zichtbaar te maken. Anderzijds blijkt menig onderzoekster juist te worstelen met die nadruk op het talige. Vooral het ontbreken van het concept van de handelende actor in het poststructuralisme en de ontkenning van het 'coherente zelf' worden als problematisch ervaren in onderwijsonderzoek met een emancipatorische doelstelling. Francis stelt dat het afwijzen van de categorie 'vrouw' door het poststructuralisme niet alleen het politieke gebruik van de term ondermijnt maar ook het gebruik van gender als analysecategorie. Deze al langer bestaande kritiek binnen genderstudies heeft (nog) niet geleid tot een alternatief. Integendeel: in het huidige, Angelsaksische onderwijsonderzoek is sprake van een theoretische impasse, waarin emancipatorische doeinden - het verminderen van sekseongelijkheid - en postmodern relativisme onverenigbaar blijken.

Deze stand van zaken heeft echter onderzoek naar de constructie van genderidentiteit niet in de weg staan. De acht hoofdstukken in deel 3 vormen een overzicht van de belangrijkste gebieden waarop (gender)identiteitsonderzoek zich de afgelopen jaren heeft gericht, onder andere etnografisch onderzoek naar leermoeilijkheden, de betekenis van jongerenbladen voor de constructie van mannelijkheid en vrouwelijkheid, racisme van leraren, 'witte identiteit' in Engelse scholen en verbanden tussen (nieuwe) vormen van vrouwelijkheid en etniciteit in het basisonderwijs.

Een van de interessantste bijdragen is die van Lucey, waarin zij verslag doet van een longitudinaal onderzoek dat zij samen met Walkerdine uitvoerde onder een groep zeer goed presterende meisjes uit gezinnen met een lage sociaal-economische status. Deze meisjes presteren beter in het onderwijs dan jongens uit hetzelfde milieu, maar met deze verbetering komen zij nog lang niet in de buurt van de meisjes en jongens uit de middenklasse. Wat Lucey echter vooral wil laten zien, is hoezeer het onderwijssucces van meisjes uit de lagere sociaal-economische milieus hun identiteit verandert en verweven raakt met gevoelens van separatie, verschil, anderszijn en verlies. Niet alleen de psychische en emotionele belasting maar ook een totaal ander leven dan hun leeftijdgenoten uit hetzelfde milieu, vormen de prijs van de excellente onderwijsprestaties van deze meisjes. Door gender in samenhang met milieu op het niveau van identiteitsvorming te analyseren en te beschrijven, geeft Lucey inhoud en achtergrond aan de statistiek over het onderwijssucces van meisjes.

Alhoewel theorie deze bundel beheerst, is aandacht voor het onderwijsbeleid niet geheel afwezig. In het laatste hoofdstuk wijzen de auteurs op de implicaties van de in deze bundel besproken theorieontwikkelingen in onderwijsonderzoek voor het onderwijsbeleid. Het oude beleid van gelijke (onderwijs)kansen, dat uitgaat van min of meer homogene groepen (jongens, meisjes, homo's, hetero's, allochtonen, autochtonen), past niet meer bij de huidige opvattingen van sociale identiteit. In de onderwijspraktijk moeten leerkrachten op de hoogte zijn van de diversiteit aan identiteitsconstructies die leerlingen meebrengen naar het klaslokaal en in de dagelijkse interactie vormgeven. Vervolgens moeten zij het debat stimuleren met de leerlingen over genderidentiteiten, de wenselijkheid van of de keuze voor bepaalde uitdrukkingsvormen van mannelijkheid en vrouwelijkheid. Helaas komen de auteurs hier niet verder dan dit soort voorzichtige en achterhaalde aanbevelingen. Achterhaald wil niet zeggen dat het geen goede, belangrijke aanbevelingen zouden zijn, maar wel dat het heel moeilijk blijkt te zijn om seksestereotype gedrag te veranderen door er met leerlingen over te praten. Zoals inmiddels uit diverse onderzoeken is gebleken, hebben - paradoxaal genoeg - roldoorbrekende projecten voor jongeren soms juist het tegenovergestelde effect.

Een laatste woord over de enigszins deviante positie die wordt ingenomen door een van de auteurs: Martyn Hammersley. Hij is, zeggen de samenstellers van de bundel, de enige auteur in deze bundel die niet uit de stal van genderstudies komt. Hammersley zet zich af tegen onderzoekers die vooraf een politiek standpunt innemen en betoont zich in zijn kritiek op feministisch onderzoek een ferme verdediger van waardevrij onderzoek. Francis en Skelton verdedigen het verzamelde, feministisch georiënteerde onderzoek in deze bundel door te stellen dat volledig waardevrij onderzoek niet bestaat en dat feministisch onderzoek tenminste transparant maakt welke waarden er achter het onderzoek liggen. Ook al distantiëren zij zich van het standpunt van Hammersley, het is positief te waarderen dat hij de ruimte krijgt in deze bundel. Zijn bijdrage is bovendien interessant, omdat hij onder meer laat zien hoe verschillend de 'gender gap' ten aanzien van onderwijsprestaties geïnterpreteerd kan worden. Hammersley's vele methodologische kanttekeningen bij de cijfers en scores in de tabellen die de verschillen tussen jongens en meisjes weergeven, maken duidelijk dat de 'gender gap' in onderwijsprestaties niet zonder meer of uitsluitend is toe te schrijven aan sekse. Wanneer bijvoorbeeld gecontroleerd wordt voor de toename van het aantal leerlingen dat slaagt, dan blijkt dat de 'gender gap' in de loop van de jaren '90 met 2% is gedaald.

Tenslotte wijst Hammersley op de complexiteit van de analyse van verschillen in onderwijsprestaties tussen jongens en meisjes; niet alleen sekse, ook sociale klasse en etniciteit moeten in die analyse worden betrokken. Het zou mooi zijn wanneer een bijdrage als deze zijn weg vond naar het door morele paniek beheerste publieke debat over de 'failing boys'.